

Mgr. Miloslav Havlín, Ph.D.

Agentury v rámci bývalého „druhého pilíře“ Evropské unie

INFORMACE

Zahraniční politika, bezpečnost a obrana v minulosti patřily a i nadále patří do okruhu záležitostí u nichž členské státy Evropské unie (dříve Evropských společenství) zatím nespojují svojí národní suverenitu a ponechávají si nad nimi nezávislou kontrolu. To však neznamená, že by mezi členskými státy v těchto oblastech neexistovala institucionalizovaná spolupráce. V souvislosti s přijetím Smlouvy o Evropské unii v roce 1992 v Maastrichtu (vstoupila v platnost dne 1. listopadu 1993) [1] došlo k vytvoření společné zahraniční a bezpečnostní politiky, tzv. druhého pilíře Evropské unie. Poněvadž pro postupy v rámci společné zahraniční a bezpečnostní politiky se rozhodujícím právním základem stal mezivládní charakter spolupráce mezi členskými státy, jednalo se o tzv. nekomunitární pilíř Evropské unie. Tuto povahu si společná zahraniční a bezpečnostní politika prakticky zachovala i po 1. prosinci 2009, kdy nabyla platnost Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství z roku 2007, [2] která mj. zrušila třípilířovou strukturu Evropské unie.

Předmět úpravy společné zahraniční a bezpečnostní politiky je vzhledem k jejímu charakteru velice široce vymezen, což zcela logicky vyžaduje zabezpečení plnění stanovených úkolů kvalitním a účinným institucionálním systémem. Na činnostech v oblasti společné zahraniční a bezpečnostní politiky se tak proto podílejí nejenom hlavní orgány Evropské unie jako např. Rada Evropské unie, ale i další orgány a instituce. Významné postavení zde sehrávají rovněž agentury.

Agentury a výkonné agentury jsou speciální orgány s vymezenou působností, vlastní právní subjektivitou a finanční samostatností, které na rozdíl od orgánů Evropské unie nejsou ustaveny zakládacími smlouvami (výjimku představuje Zásobovací agentura Euratomu), ale samostatným právním aktem. V současnosti existují více než tři desítky agentur a výkonných agentur, přičemž tři z nich — Ústav Evropské unie pro studium bezpečnosti, Satelitní středisko Evropské unie a Evropská obranná agentura — byly zřízeny za účelem plnění konkrétních technických, vědeckých a řídicích úkolů v rámci společné zahraniční a bezpečnostní politiky Evropské unie.

Ústav Evropské unie pro studium bezpečnosti

Ústav Evropské unie pro studium bezpečnosti (EUISS – European Union Institute for Security Studies) byl na základě společné akce Rady Evropské unie č. 2001/554/SZBP [3] vytvořen k 1. lednu 2002 jako samostatná agentura, která nereprezentuje ani nehájí žádné jednotlivé národní zájmy. Jejím účelem je napomáhat při vytváření společné obranné kultury Evropy, obohacovat strategické diskuze a systematicky podporovat zájmy Evropské unie v oblasti společné zahraniční

a bezpečnostní politiky. Politický dohled na činností Ústavu Evropské unie pro studium bezpečnosti provádí politický a bezpečnostní výbor, [4] aniž je dotčena vědecká nezávislost ústavu při výzkumné činnosti a pořádání seminářů. Ústav Evropské unie pro studium bezpečnosti přispívá k rozvoji společné zahraniční a bezpečnostní politiky čtyřmi způsoby:

- a) organizováním výzkumu a diskuzí závažných bezpečnostních a obranných otázek, jež jsou pro Evropskou unii významné,
- b) výhledovými analýzami pro Radu Evropské unie a vysokého představitele Evropské unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku, [5]
- c) rozvojem transatlantického dialogu o všech otázkách bezpečnosti mezi evropskými zeměmi, Kanadou a Spojenými státy americkými s cílem prohloubit transatlantickou spolupráci a zajistit oboustranný přínos v otázkách bezpečnosti,
- d) poskytováním stáží za účelem rozšiřování sítě výměnných kontaktů s jinými výzkumnými ústavu a skupinami odborníků uvnitř Evropské unie i mimo ni.

Výsledky činnosti Ústavu Evropské unie pro studium bezpečnosti jsou při zachování unijních pravidel pro ochranu utajovaných informací co nejvíce rozšiřovány; k tomu účelu slouží zejména různé druhy bezplatných publikací, jako např. *Chaillot Papers*, *Occasional Papers*, *Newsletters* nebo *Books*.

V rámci institucionální struktury Ústavu Evropské unie pro studium bezpečnosti vykonávají činnost tyto orgány:

- **správní rada** – které předsedá vysoký představitel Evropské unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku, se skládá z jednoho zástupce jmenovaného každým členským státem a z jednoho zástupce jmenovaného Evropskou komisí; správní rada především schvaluje roční a dlouhodobý plán činnosti ústavu, roční rozpočet a jmenuje ředitele,
- **ředitel** – jmenovaný správní radou ze státních příslušníků členských států na období tří let s možností prodloužení jeho funkčního období o dva roky; ředitel nese odpovědnost např. za výběr všech ostatních zaměstnanců (administrativních pracovníků a výzkumníků), přípravu návrhu ročního plánu činnosti, každodenní řízení činnosti ústavu, nebo přípravu zprávy o příjmech a výdajích a provádění rozpočtu ústavu.

Sídlo Ústavu Evropské unie pro studium bezpečnosti se nachází v Paříži (Francie).

Satelitní středisko Evropské Unie

Rovněž Satelitní středisko Evropské unie (EUSC – European Union Satellite Centre) vzniklo k 1. lednu 2002 jako samostatná agentura zřízená na základě společné akce Rady Evropské unie č. 2001/555/SZBP [6] a jeho účelem je napomáhat při rozhodování Evropské unie v oblasti společné zahraniční a bezpečnostní politiky, zejména pak evropské bezpečnostní a obranné politiky, poskytováním informací vyplývajících z analýz družicových snímků a průvodních údajů, včetně příslušných leteckých snímků. Vytvoření Satelitního střediska Evropské unie představuje významný přínos

k posílení společné zahraniční a bezpečnostní politiky, zvláště při sledování krizí a předcházení konfliktům.

Kromě výše uvedených činností Satelitní středisko Evropské unie také řídí výzkumné a rozvojové projekty a uskutečňuje vzdělávání odborných pracovníků v oblasti digitálních geografických informačních systémů a snímkových analýz.

Satelitní středisko Evropské unie vykonává svojí činnost pod politickým dohledem politického a bezpečnostního výboru, který zároveň vydává pro vysokého představitele Evropské unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku směrnici o prioritách Satelitního střediska Evropské unie. Vysoký představitel Evropské unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku pak vymezuje směr činnosti Satelitního střediska Evropské unie, aniž by tím byly dotčena odpovědnost správní rady a ředitele střediska. O plnění tohoto úkolu podává vysoký představitel Evropské unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku nejméně jednou za šest měsíců příslušnou zprávu politickému a bezpečnostnímu výboru.

Organizační strukturu Satelitního střediska Evropské unie tvoří:

- a) **správní rada** – jíž předsedá vysoký představitel Evropské unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku, se skládá z jednoho zástupce jmenovaného každým členským státem a z jednoho zástupce jmenovaného Evropskou komisí; správní rada zejména schvaluje roční a dlouhodobý plán činnosti střediska, roční rozpočet a jmenuje ředitele,
- b) **ředitel** – jmenovaný správní radou ze státních příslušníků členských států na období tří let s možností prodloužení jeho funkčního období o dva roky; do odpovědnosti ředitele náleží např. příprava návrhu ročního plánu činnosti, každodenní řízení činnosti střediska, personální záležitosti nebo příprava zprávy o příjmech a výdajích a provádění rozpočtu střediska.

Sídlem Satelitního střediska Evropské unie je Torrejón de Ardoz nedaleko Madridu (Španělsko).

Evropská obranná agentura

Evropská obranná agentura (EDA – European Defence Agency) byla zřízena společnou akcí Rady Evropské unie 2004/551/SZBP, [7] aby napomáhala členským státům v oblasti rozvoje obranných schopností a s tím spojeného výzkumu, pořízení vojenských materiálů a zbrojního průmyslu. Při své činnosti je Evropská obranná agentura podřízena Radě Evropské unie (působí pod jejím politickým dohledem) a jedná v rámci jednotného institucionálního rámce Evropské unie na podporu společné zahraniční a bezpečnostní politiky a společné bezpečnostní a obranné politiky, aniž jsou dotčeny působnosti orgánů Evropské unie a útvarů Rady Evropské unie. O své činnosti podává Evropská obranná agentura dvakrát do roka (květen a listopad) zprávy Radě Evropské unie.

Cílem Evropské obranné agentury je podporovat Radu Evropské unie a členské státy v jejich úsilí o zlepšení obranných schopností Evropské unie v oblasti řešení krizí a podporovat evropskou bezpečnostní a obrannou politiku v současném stavu a v rámci budoucího vývoje.

Evropská obranná agentura vyvíjí činnost v těchto čtyřech hlavních oblastech:

1. Rozvoj obranných schopností v oblasti krizového řízení (např. zjišťování budoucích potřeb obranných schopností Evropské unie v kvantitativním i kvalitativním vyjádření ve spolupráci s příslušnými útvary rady Evropské unie s využitím mechanismu rozvoje schopností nebo podpora a koordinace harmonizace v oblasti vojenských potřeb).
2. Podpora a posílení evropské spolupráce ve vyzbrojování (např. činnost v zájmu koordinace stávajících programů prováděných členskými státy nebo podpora nákladově efektivních a výkonných výběrových řízení zjišťováním a šířením osvědčených postupů).
3. Práce na posílení obranné průmyslové a technologické základny a vytváření mezinárodně konkurenceschopného evropského trhu s vojenskými materiály (např. rozvoj vhodných politik a strategií nebo usilování o rozvoj a harmonizaci vhodných pravidel a nařízení na úrovni Evropské unie).
4. Zesílení účinnosti evropského obranného výzkumu a technologie (např. podpora efektivněji zaměřeného společného obranného výzkumu a technologie nebo řízení smluv o obranném výzkumu a technologii).

Institucionální strukturu Evropské obranné agentury tvoří:

- a) vedoucí agentury,
- b) řídicí výbor,
- c) výkonný ředitel.

Vedoucím agentury je vysoký představitel Evropské unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku, který odpovídá za celkovou organizaci a fungování Evropské obranné agentury a zajišťuje, aby jemu podřízený **výkonný ředitel** prováděl obecné pokyny vydané Radou Evropské unie a rozhodnutí řídicího výboru.

Postavení rozhodovacího orgánu zaujímá **řídicí výbor**, který se skládá z jednoho zástupce každého zúčastněného členského státu, zmocněného přijímat závazky za svou vládu (zpravidla ministři obrany zúčastněných členských států), a ze zástupce Evropské komise.

Zasedání řídicího výboru svolává a zároveň jim předsedá vedoucí agentury. Do působnosti řídicího výboru patří např. schvalovat zprávy předkládané Radě Evropské unie, schvalovat roční pracovní program Evropské obranné agentury na následující rok, přijímat pokyny pro sjednávání správních ujednání vedoucím agentury, přijímat jednací řád Evropské obranné agentury, schvalovat roční účetní závěrku a rozvahu nebo jmenovat výkonného ředitele a jeho náměstka.

Výkonného ředitele (a jeho náměstka) jmenuje řídicí výbor na návrh vedoucího agentury na dobu tří let, přičemž může jejich funkční období prodloužit o dva roky. Výkonný ředitel je podřízen vedoucímu agentury a odpovídá mj. za zajištění provádění ročního pracovního programu Evropské obranné agentury, přípravu návrhu ročního obecného rozpočtu, přípravu zpráv předkládaných Radě Evropské unie, běžné řízení Evropské obranné agentury a veškeré personální záležitosti.

Na činnosti Evropské obranné agentury se podílejí všechny členské státy Evropské unie s výjimkou Dánska, které stojí mimo program evropské bezpečnostní a obranné politiky. Způsob financování Evropské obranné agentury je založen na systému

příspěvků zúčastněných členských států, jejichž výše se odvozuje od hrubého domácího produktu podle stejných kritérií jako v případě příspěvků do rozpočtu Evropské unie. V současné době nejsou příspěvky mimořádně velké. Např. rozpočet samotné Evropské obranné agentury činil na rok 2008 27,6 milionu euro. Evropská obranná agentura má sídlo v Bruselu (Belgie).

Závěr

Dosavadní výsledky činnosti výše uvedených agentur v oblasti bývalého druhého pilíře Evropské unie jednoznačně prokázaly opodstatněnost jejich existence.

Na rozdíl od členských států, které se předmětnými otázkami zabývají zpravidla odděleně, však agentury uplatňují při plnění konkrétních technických, vědeckých a řídicích úkolů v rámci společné zahraniční a bezpečnostní politiky „unijní“ pohled.

Dalším významným faktorem ve vztahu k těmto agenturám je skutečnost, že vysoký představitel Evropské unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku předkládá Radě Evropské unie periodickou zprávu o fungování jednotlivých agentur a podle potřeby ji doplňuje o náležitá doporučení za účelem jejich dalšího rozvoje.

Poznámky k textu a literatura:

- [1] *Úřední věstník Evropských společenství C 191* ze dne 29. července 1992, str. 1.
- [2] *Úřední věstník Evropské unie C 306* ze dne 17. prosince 2007, str. 1.
- [3] Společná akce Rady Evropské unie 2001/554/SZBP ze dne 20. července 2001 o zřízení Ústavu Evropské unie pro studium bezpečnosti, *Úřední věstník Evropských společenství L 200* ze dne 25. července 2001, str. 1, ve znění společné akce Rady Evropské unie 2006/1002/SZBP ze dne 21. prosince 2006, kterou se mění společná akce Rady Evropské unie 2001/554/SZBP, *Úřední věstník Evropské unie L 36* ze dne 8. února 2007, str. 66.
- [4] **Politický a bezpečnostní výbor** byl vytvořen jako stálý pomocný orgán Rady Evropské unie pro oblast společné zahraniční a bezpečnostní politiky v lednu 2001 v návaznosti na změny obsažené v Niceské smlouvě z roku 2001.
- [5] Do vytvoření funkce vysokého představitele Evropské unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku Lisabonskou smlouvou vykonával tuto činnost generální tajemník Rady Evropské unie-vysoký představitel pro společnou zahraniční a bezpečnostní politiku.
- [6] Společná akce Rady Evropské unie 2001/555/SZBP ze dne 20. července 2001 o zřízení Satelitního střediska Evropské unie, *Úřední věstník Evropských společenství L 200* ze dne 25. července 2001, str. 5, ve znění společné akce Rady Evropské unie 2006/998/SZBP ze dne 21. prosince 2006, kterou se mění společná akce Rady Evropské unie 2001/555/SZBP, *Úřední věstník Evropské unie L 29* ze dne 3. února 2007, str. 23, a společné akce Rady Evropské unie 2009/834/SZBP ze dne 10. listopadu 2009, kterou se mění společná akce Rady Evropské unie 2001/555/SZBP, *Úřední věstník Evropské unie L 299* ze dne 13. listopadu 2009, str. 18.
- [7] Společná akce Rady Evropské unie 2004/551/SZBP o zřízení Evropské obranné agentury ze dne 12. července 2004, *Úřední věstník Evropské unie L 245* ze dne 17. července 2004, str. 17.